

برنامہٴ داؤدجان دُو

مقدمہ‌ای بر اقتصاد گیگ

دکتر تقی ابراهیمی سالاری
عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر نفیسه صالح‌نیا
دکتر ساسان اسفندیاری

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

ابراهیمی سالاری، تقی، ۱۳۳۷-

مقدمه‌ای بر اقتصاد گیگ/تقی ابراهیمی سالاری، نفیسه صالح‌نیا، ساسان اسفندیاری؛
ویراستار ادبی هانیه اسدپور فعال مشهد
مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، انتشارات، ۱۴۰۴.
۱۶۰ ص.

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

فروست:

شابک:

وضعیت فهرست‌نویسی:

یادداشت:

موضوع:

فیپا.
کتابنامه: ص. [۱۴۷] - ۱۵۱.

اقتصاد گیگ

اقتصاد گیگ - ایران

اقتصاد گیگ - جنبه‌های اجتماعی

اقتصاد گیگ - سیاست دولت

کسب و کار پلتفرم‌های چندوجهی

کسب و کار - نوآوری

کسب و کار - ایران - نوآوری

کسب و کار - اثر تکنولوژی اطلاعات

کسب و کار - ایران - اثر تکنولوژی اطلاعات

هوش مصنوعی - کاربردهای کسب‌وکار

صالح‌نیا، نفیسه، ۱۳۶۷ -

اسفندیاری، ساسان، ۱۳۶۷-

دانشگاه فردوسی مشهد، انتشارات.

HD۵۱۰۹

۳۳۱/۲۵۷۲۴

۱۰۴۰۰۹۷۳

شناسه افزوده:

شناسه افزوده:

شناسه افزوده:

رده‌بندی کنگره:

رده‌بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

ISBN: 978-964-386-676-1

Gig economy

Gig economy -- Iran

Gig economy -- Social aspects

Gig economy -- Government policy

Multi-sided platform businesses

Business -- Technological innovations

Business -- Technological innovations -- Iran

Business -- *Effect of information technology on

Business -- Iran -- *Effect of information
technology on

Artificial intelligence -- Business applications

مقدمه‌ای بر اقتصاد گیگ

پدیدآورندگان: دکتر تقی ابراهیمی سالاری؛ دکتر نفیسه صالح‌نیا؛ دکتر ساسان اسفندیاری

ویراستار ادبی: هانیه اسدپور فعال مشهد

مشخصات: وزیری، ۲۰۰ نسخه، چاپ اول، زمستان ۱۴۰۴

چاپ و صحافی: همیار

بها: ۲٫۷۰۰٫۰۰۰ ریال

حق چاپ برای انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد محفوظ است.

مراکز پخش:

فروشگاه و نمایشگاه کتاب پردیس: مشهد، میدان آزادی، دانشگاه فردوسی مشهد، جنب سلف یاس

تلفن: ۳۸۸۰۲۶۶۶ - ۳۸۸۳۳۷۲۷ (۰۵۱)

مؤسسه کتابپروان: تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، بین روانمهر و وحید نظری، بن‌بست

گشتاسب، پلاک ۸ تلفن: ۶۶۴۸۴۷۱۵ (۰۲۱)

مؤسسه دانشپروان: تهران، خیابان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت) نبش خیابان نظری، شماره ۱۴۲

تلفکس: ۶۶۴۰۰۲۲۰ - ۶۶۴۰۰۱۴۴ (۰۲۱)

<http://press.um.ac.ir>

Email: press@um.ac.ir

انتشارات
۹۶۷

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱
فصل ۱. مقدمه‌ای بر اقتصاد گیگ	۳
مقدمه	۳
۱-۱ مفهوم و تعریف اقتصاد گیگ	۵
۲-۱ تمایز اقتصاد گیگ با اقتصاد تقاضامحور و اقتصاد تسهیمی	۷
۳-۱ ارتباط اقتصاد گیگ و اقتصاد دانش‌بنیان	۱۲
۴-۱ ریشه‌ها و تاریخچه شکل‌گیری اقتصاد گیگ	۱۳
۵-۱ رشد اقتصاد گیگ در جهان	۲۰
۶-۱ جمع‌بندی	۲۵
فصل ۲. مزایا و چالش‌های اقتصاد گیگ	۲۷
مقدمه	۲۷
۱-۲ مزایا و فرصت‌های اقتصاد گیگ	۲۷
۱-۱-۲ افزایش دسترسی به فرصت‌های اشتغال و درآمد مکمل در زمان رکود	۲۹
۲-۱-۲ افزایش انعطاف‌پذیری و خودمختاری شغلی	۲۹
۳-۱-۲ ارتقای مهارت‌ها و یادگیری مادام‌العمر	۳۰
۴-۱-۲ بهره‌وری سازمانی و انعطاف در استخدام	۳۰
۵-۱-۲ تسهیل نوآوری و کارآفرینی دیجیتال	۳۰
۲-۲ چالش‌ها و کاستی‌های اقتصاد گیگ	۳۰
۱-۲-۲ چالش‌های مفهومی و عمومی	۳۱
۲-۲-۲ چالش‌های اقتصادی و معیشتی	۳۸
۳-۲-۲ چالش‌های حقوقی و نهادی	۴۰
۴-۲-۲ چالش‌های اجتماعی و فرهنگی	۴۱
۵-۲-۲ چالش‌های فناوریانه و الگوریتمی	۴۲
۳-۲ جمع‌بندی	۴۲

۴۳	فصل ۳. زیربناهای نظری و مدل ساختاری اقتصاد گیگ
۴۳	مقدمه
۴۳	۱-۳ دیدگاه‌های نظری در تبیین اقتصاد گیگ
۴۷	۲-۳ دیدگاه‌های نظری مکمل در تحلیل اقتصاد گیگ
۴۷	۱-۲-۳ نتولیرالیسم و انعطاف‌زدایی از کار
۴۷	۲-۲-۳ نظریه سرمایه انسانی
۴۸	۳-۲-۳ دیدگاه پساфорديستی و تحول در سازمان کار
۴۸	۴-۲-۳ تلفیق دیدگاه‌ها و نتیجه نظری
۴۹	۳-۳ پیش‌شرط‌های شکل‌گیری اقتصاد گیگ
۵۰	۱-۳-۳ زیرساخت پلتفرم
۵۱	۲-۳-۳ خوانایی دیجیتال کار
۵۳	۳-۳-۳ اتصال انبوه و فناوری ارزان
۵۴	۴-۳-۳ نگرش و ترجیحات مصرف‌کننده
۵۴	۵-۳-۳ روابط جنسیتی و نژادی کار
۵۵	۶-۳-۳ تمایل به انعطاف‌پذیری برای اِزسوی کارگران
۵۷	۷-۳-۳ مقررات و سیاست‌های دولت
۵۹	۸-۳-۳ قدرت کارگری
۶۰	۹-۳-۳ جهانی‌سازی و برون‌سپاری
۶۰	۴-۳ بازیگران و مؤلفه‌های کلیدی در اقتصاد گیگ
۶۶	۵-۳ چرخه خلق ارزش در اقتصاد گیگ
۶۹	۶-۳ مدل ساختاری پویای اقتصاد گیگ
۷۱	۱-۶-۳ اوج ناپایداری
۷۱	۲-۶-۳ اعتماد
۷۲	۳-۶-۳ پرداخت
۷۲	۴-۶-۳ جمعی یا اشتراکی بودن
۷۲	۵-۶-۳ مکان و زمان
۷۳	۶-۶-۳ تصدّی شغلی یا دوام کار
۷۳	۷-۳ جمع‌بندی و پیامدهای سیاستی اقتصاد گیگ
۷۷	فصل ۴. مدل‌های کسب‌وکار و الگوهای پلتفرمی در اقتصاد گیگ
۷۷	مقدمه
۷۸	۱-۴ تعریف و منطق پلتفرمی

۸۰	۲-۴ سازوکار کارکرد پلتفرم‌ها
۸۱	۱-۲-۴ کنترل فضایی
۸۱	۲-۲-۴ کنترل زمانی
۸۲	۳-۲-۴ تنظیم نرخ‌های پرداخت
۸۲	۴-۲-۴ خوانایی دیجیتال
۸۲	۵-۲-۴ موانع ورود
۸۲	۶-۲-۴ تکرار تعاملات
۸۲	۷-۲-۴ هماهنگی صریح
۸۳	۳-۴ مدل‌های کسب‌وکار در اقتصاد گیگ
۸۳	۱-۳-۴ مدل اتصال جغرافیایی
۸۵	۲-۳-۴ مدل ابری
۹۱	۴-۴ سازوکارهای مدیریت الگوریتمی در اقتصاد گیگ
۹۲	۱-۴-۴ تخصیص کار
۹۲	۲-۴-۴ امتیازدهی و رتبه‌بندی
۹۳	۳-۴-۴ نظام پاداش و تنبیه
۹۳	۴-۴-۴ کنترل نرم و نظارت داده‌محور
۹۳	۵-۴ نمونه‌های واقعی از پلتفرم‌های جهانی و بومی در اقتصاد گیگ
۹۴	۱-۵-۴ اوپر: نمونه کلاسیک پلتفرم حمل‌ونقل
۹۴	۲-۵-۴ آپ‌ورک: پلتفرم کار ابری و فریلنسینگ جهانی
۹۵	۳-۵-۴ ترک مکانیکی آمازون: مدل کار خرد و هوش مصنوعی مصنوعی
۹۵	۴-۵-۴ نمونه‌های ایرانی
۹۶	۶-۴ پیامدهای اجتماعی و اقتصادی مدیریت پلتفرمی
۹۶	۱-۶-۴ تأثیر بر امنیت شغلی و معیشت کارگران
۹۶	۲-۶-۴ نابرابری قدرت اطلاعاتی و نظارت الگوریتمی
۹۷	۳-۶-۴ فرسایش روابط کار سنتی و بازتعریف نهادهای حمایت اجتماعی
۹۸	۷-۴ جمع‌بندی
۱۰۱	فصل ۵. مشروعیت اخلاقی اقتصاد گیگ
۱۰۱	مقدمه
۱۰۴	۱-۵ دیدگاه‌های موافق و مخالف در زمینه مشروعیت مدل تجاری اقتصاد گیگ
۱۰۶	۲-۵ بحث اخلاقی درباره سازمان‌دهی جدید کار
۱۰۸	۳-۵ بحث اخلاقی درباره ماهیت جدید کار

۴-۵ بحث اخلاقی دربارهٔ وضعیت جدید کارگران ۱۱۰

۱-۴-۵ طبقه‌بندی غلط: تحوّل فناوری و شکاف‌های نظارتی ۱۱۱

۲-۴-۵ اثرات تبعیض آمیز بر کارگران ۱۱۳

۵-۵ توصیهٔ اتحادیهٔ اروپا برای رفع چالش‌های اخلاقی ۱۱۶

۶-۵ جمع‌بندی ۱۱۸

فصل ۶. تجربهٔ کارگران در اقتصاد گیگ ۱۲۱

مقدمه ۱۲۱

۱-۶ کار تحویل ۱۲۲

۲-۶ تاکسی‌رانی ۱۲۴

۳-۶ مشاغل خانگی و مراقبت ۱۲۷

۴-۶ کار خُرد ۱۳۰

۵-۶ فریلنسینگ آنلاین ۱۳۳

۶-۶ جمع‌بندی ۱۳۷

فصل ۷. مسائل پیش‌رو و توصیه‌هایی برای آینده ۱۳۹

مقدمه ۱۳۹

۱-۷ بازتعریف رابطهٔ کار و کارگر در اقتصاد گیگ ۱۳۹

۲-۷ طراحی شبکهٔ امنیت اجتماعی نوین ۱۴۰

۳-۷ آیندهٔ محیط کار و سازمان ۱۴۲

۴-۷ آیندهٔ کارگران و تحوّل نظام آموزشی ۱۴۳

۵-۷ جمع‌بندی و ارائهٔ چهارچوب سیاستی پیشنهادی برای ایران ۱۴۴

منابع ۱۴۷

نمایه ۱۵۲

پیشگفتار

تحولات ناشی از انقلاب دیجیتال، نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و نهادی جوامع معاصر را به‌صورت بنیادین دگرگون ساخته است. در این میان، شکل‌گیری اقتصاد گیگ یا اقتصاد مبتنی بر کار پلتفرمی، به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین نمودهای این تحول، ساختارهای سنتی اشتغال، روابط کار و مفاهیم مرتبط با امنیت شغلی، عدالت اجتماعی و مشروعیت اخلاقی را به چالش کشیده است.

در جهان امروز، پلتفرم‌های دیجیتال نه تنها واسطه‌ای میان عرضه و تقاضای نیروی کار به‌شمار می‌روند، بلکه به‌تدریج خود به نهادهایی تبدیل شده‌اند که قواعد جدیدی را در عرصه کار، تولید و توزیع بازتعریف می‌کنند. در عین حال، پیامدهای این دگرگونی‌ها در کشورهای در حال توسعه و به‌ویژه در ایران، کمتر مورد مطالعه نظام‌مند قرار گرفته است؛ در حالی که اقتصاد گیگ به‌سرعت در حال گسترش است و آثار اقتصادی، اجتماعی و اخلاقی گسترده‌ای بر ساختار اشتغال و سیاست‌گذاری عمومی دارد.

کتاب حاضر با هدف واکاوی ابعاد نظری، نهادی و اخلاقی اقتصاد گیگ و تحلیل نسبت آن با تحولات بازار کار ایران تدوین شده است. چهارچوب مفهومی این اثر، ترکیبی از رویکردهای اقتصاد سیاسی، جامعه‌شناسی کار و اخلاق کاربردی است و تلاش دارد تا با تکیه بر یافته‌های پژوهش‌های داخلی و بین‌المللی، تصویری چندبعدی از چالش‌ها و ظرفیت‌های این پدیده ارائه دهد. در کنار تحلیل نظری، کوشش شده است به ابعاد سیاستی و نهادی نیز پرداخته شود تا مسیرهایی برای تنظیم‌گری هوشمند و تقویت عدالت در بستر کار دیجیتال پیشنهاد شود.

این کتاب حاصل چندین سال مطالعه و تأمل در حوزه تحولات بازار کار، اقتصاد دیجیتال و سیاست‌گذاری اقتصادی است و امید می‌رود بتواند به‌عنوان مرجع تحلیلی برای پژوهشگران، سیاست‌گذاران، مدیران بخش عمومی و خصوصی و علاقه‌مندان به موضوعات نوپدید اقتصاد دیجیتال مورد استفاده قرار گیرد.

بدین‌وسیله از استادان و همکارانی که در مراحل مختلف نگارش با ارائه رهنمودهای علمی و نقدهای ارزشمند خود در غنای این اثر سهیم بوده‌اند، صمیمانه قدردانی می‌کنم.

در پایان لازم می‌دانیم که از زحمات بی‌وقفه کارشناسان نشر دانشگاه فردوسی مشهد آقایان مصطفی قندهاری، حمیدرضا نداف سنگانی و غلامرضا قاسمی تشکر و قدردانی نمایم.

مقدمه‌ای بر اقتصاد گیگ

مقدمه

در دهه‌های اخیر، جهان کار دچار تحوّل بنیادین شده است. توسعه فناوری‌های دیجیتال، گسترش اینترنت پرسرعت و ظهور پلتفرم‌های هوشمند موجب شکل‌گیری الگوی جدیدی از اشتغال شده است که با عنوان اقتصاد گیگ^۱ شناخته می‌شود. در این الگو، اشتغال مبتنی بر انجام کارهای کوتاه‌مدت، پروژه‌ای و موقت است که از طریق پلتفرم‌های دیجیتال سازمان‌دهی می‌شود. به جای استخدام سنتی، نیروی کار به صورت پیمانکار مستقل یا فریلنسر (آزاد کار)^۲ با کارفرمایان متعدد همکاری می‌کند.^۳

گسترش روابط شغلی که بخشی از آن توسط پلتفرم‌های فناوری‌های جدید ترویج می‌شود، علاوه بر فرصت‌های جدید، چالش‌های سیاسی، قانونی و عمومی جدید را نیز به وجود می‌آورد. اکنون مصرف‌کنندگان و کارگران به طور یکسان با استفاده از فناوری‌ها و برنامه‌های آنلاین برای مشخص کردن خدمات درخواستی نظیر نظافت، خرید، آشپزی، رانندگی و غیره اقدام می‌کنند. این تحولات اقتصاد گیگ را تشکیل می‌دهد که بر شغل‌های کوتاه‌مدت/موقت و قراردادهای متمرکز است. به عبارت دیگر، اقتصاد گیگ به یک طیف روبه‌رشد از کارکنان اشاره می‌کند که دارای اشتغال ثابت معمول نیستند، بلکه به عنوان پیمانکاران خود اشتغال و موقتی کار می‌کنند.

اقتصاد گیگ، به ویژه از طریق پلتفرم‌های جدید دیجیتال، در صفت مقدم تغییرات بازار کار امروز قرار دارد. اقتصاد گیگ دیگر صرفاً یک پدیده نوظهور نیست، بلکه به یکی از ارکان اصلی بازار کار جهانی تبدیل شده

---

1. Gig Economy
2. Freelancer
3. Woodcock & Graham, 2020

است. شرکت‌هایی چون لیفت^۱، اوبر^۲، فایور^۳، دلیورو^۴ و آپورک^۵، الگوی کاری جدیدی را بنا نهاده‌اند که ضمن افزایش انعطاف‌پذیری، فرصت‌های متنوعی برای کارگران و کارفرمایان ایجاد کرده است. با این حال، این مدل اشتغال چالش‌هایی نیز در پی داشته است؛ از جمله عدم امنیت شغلی، فقدان حمایت‌های بیمه‌ای و تعارضات حقوقی در تعریف وضعیت کارگر و کارفرما^۶.

در مجموع، گسترش اقتصاد گیگ به‌عنوان یکی از نمودهای برجسته گذار به اقتصاد دیجیتال، فرصت‌ها و چالش‌های متعددی را برای سیاست‌گذاران، کسب‌وکارها و نیروی کار ایجاد کرده است. این پدیده نه تنها شیوه‌های سنتی اشتغال و تولید را دگرگون کرده، بلکه مفاهیم بنیادینی همچون امنیت شغلی، عدالت توزیعی، مشروعیت اخلاقی و تنظیم‌گری را نیز به چالش کشیده است. از این رو، درک همه‌جانبه اقتصاد گیگ مستلزم نگاهی میان‌رشته‌ای و چندسطحی است که ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فناورانه و نهادی آن را در ارتباط با یکدیگر تحلیل کند.

کتاب حاضر با چنین رویکردی تدوین شده و در پی آن است که با ترکیب دیدگاه‌های نظری و یافته‌های تجربی، تصویری جامع از ساختار، کارکرد، پیامدها و الزامات سیاستی اقتصاد گیگ در ایران و جهان ارائه دهد. در همین راستا، اهداف اصلی کتاب عبارت‌اند از:

- ۱- تبیین مبانی نظری و تاریخی شکل‌گیری اقتصاد گیگ در بستر تحولات فناوری و جهانی شدن
- ۲- شناسایی و تحلیل مدل‌های کسب‌وکار پلتفرمی و منطق خلق و توزیع ارزش در آن‌ها
- ۳- بررسی چالش‌های اخلاقی، نهادی و اجتماعی مرتبط با کار پلتفرمی
- ۴- طراحی چهارچوبی برای سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری آینده اقتصاد گیگ در ایران با تأکید بر عدالت، پایداری و کرامت انسانی

بر مبنای این اهداف، پرسش‌های بنیادین کتاب چنین‌اند:

- اقتصاد گیگ چگونه در تعامل میان فناوری دیجیتال، بازار کار و نهادهای اقتصادی پدید آمده است؟
- چه سازوکارهایی موجب بازتوزیع قدرت و ارزش میان پلتفرم‌ها، کارگران و مصرف‌کنندگان می‌شود؟
- پیامدهای اخلاقی و اجتماعی این شکل از اشتغال چیست و چگونه می‌توان به تنظیم‌گری منصفانه و انسان‌محور دست یافت؟
- و در نهایت، ایران در مسیر گذار به اقتصاد دیجیتال، چگونه می‌تواند ضمن بهره‌گیری از مزایای اقتصاد گیگ، از تعمیق نابرابری‌ها و آسیب‌های اجتماعی آن جلوگیری کند؟

---

1. Lyft
 2. Uber
 3. Fiverr
 4. Deliveroo
 5. Upwork
 6. De Stefano, 2016

فصل حاضر به ارائه تعریف مفهومی و عملیاتی از اقتصاد گیگ، تبیین تمایز آن از اقتصاد تسهیمی و اقتصاد تقاضامحور، مرور تاریخی شکل‌گیری و تحول این نوع اقتصاد و بررسی وضعیت فعلی بازار گیگ در جهان می‌پردازد. درک صحیح مفاهیم، تاریخچه و وضعیت فعلی آن پیش‌شرط تحلیل عمیق‌تر مسائل حقوقی، اخلاقی و اقتصادی در فصول بعدی است.

۱-۱ مفهوم و تعریف اقتصاد گیگ

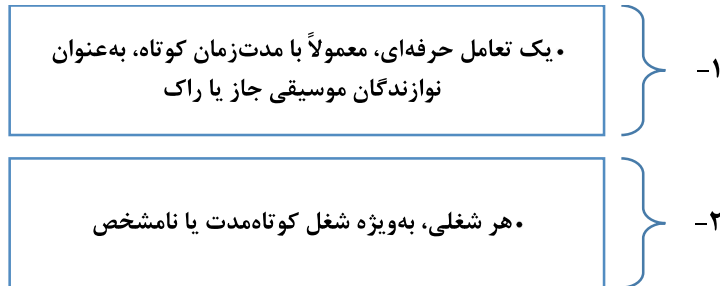
اقتصاد گیگ نوعی نظام اشتغال مبتنی بر کارهای کوتاه‌مدت و قراردادهای غیردائمی است که در آن افراد از طریق پلتفرم‌های دیجیتال، خدمات یا مهارت‌های خود را به صورت پروژه‌ای عرضه می‌کنند. در این ساختار، رابطه سنتی کارگر و کارفرما جای خود را به تعامل‌های موقتی و غیردائمی داده است. در حال حاضر، اقتصاد گیگ یکی از مهم‌ترین مصادیق «اشتغال پلتفرمی» است که در آن کار از طریق فناوری اطلاعات سازمان‌دهی و نظارت می‌شود. از دیدگاه وودکاک^۱ و گراهام^۲ (۲۰۲۰)، اقتصاد گیگ به «شبکه‌ای از کارگران پراکنده» اشاره دارد که فعالیتشان از طریق الگوریتم‌ها و داده‌های بزرگ هماهنگ می‌شود. این اقتصاد ضمن ایجاد انعطاف در زمان و مکان کار، مرز بین اشتغال رسمی و غیررسمی را تیره کرده است. به عبارت دیگر، اقتصاد گیگ یک سیستم بازار آزاد است که در آن سازمان‌ها برای پروژه‌های کوتاه‌مدت یا مشاغل خدماتی با کارگران مستقل قرارداد می‌بندند.^۳

اگرچه اشتغال تمام‌وقت برای دهه‌ها سال به صورت سنتی وجود داشته است، افزایش روزافزون تعداد نیروی کار، تحول دیجیتال و رکودهای اقتصادی اخیر باعث شده است بسیاری از عرضه‌کنندگان بالقوه کار نتوانند شغل دائم داشته باشند.^۴ کمبود مشاغل دائمی آن‌ها را ترغیب می‌کند که به عنوان «کارگران مستقل» یا «کارگران گیگ» یا «فریلنسرها (آزادکاران)» به مشاغل قراردادی بپیوندند. در برخی از کشورهای توسعه‌یافته، نیروی کار جوان برای جلوگیری از الزام به قوانین و مقررات مربوط به مشاغل دائمی، از این مشاغل پیمانکاری به عنوان یک انتخاب سبک زندگی استفاده می‌کنند. باین حال، در بسیاری از کشورها، پلتفرم‌های گیگ قبل از عضویت افراد در مشاغل دائمی، به عنوان پلی برای اشتغال دائمی^۵ عمل می‌کند.^۶

دیکشنری دات کام^۷ در چهارمین تعریف خود- بعد از کالسکه دوچرخ، قلاب ماهیگیری و خرابی نظامی- موارد زیر را در تعریف واژه «گیگ» ارائه می‌دهد:^۸

---

1. Woodcock
2. Graham
3. Techtargat, 2020
4. Manyika et al., 2016
5. bridge employment
6. Woodcock & Graham, 2020
7. Dictionary.com
8. Dictionary.com, www.dictionary.com/browse/gig?s=t

شکل ۱-۱ تعریف اقتصاد گیگ در دیکشنری دات‌کام

در لغت‌نامه دانشگاه کمبریج، اقتصاد گیگ به این صورت تعریف شده است: یک روش اشتغال‌زایی که بر افرادی متکی است که به‌جای کار کردن برای یک کارفرما، دارای شغل‌های موقت هستند یا به‌چند کار مجزاً مشغول هستند و برای هر کار، به‌طور جداگانه دستمزد دریافت می‌کنند. اقتصاد گیگ دارای انواع بسیار متنوعی از کارکنان گیگی است. در شکل زیر نمونه‌هایی از کارکنان مشغول در حوزه اقتصاد گیگ آورده شده است.

شکل ۲-۱ مثال‌هایی از کارگران مشغول در اقتصاد گیگ (منبع: محققان)

یک گیگ یک کار با مدت‌زمان نامشخص در هر زمینه‌ای است، خواه راننده باشد یا یک هنرمند مستقل یا مدیرعامل موقت. «گیگ» همان چیزی است که در طول تاریخ، کار مشروط خوانده می‌شود که توسط کارگر، از طریق یک شرکت کارمندی، از طریق یک شرکت سرمایه‌انسانی یا از طریق یک پلتفرم دیجیتال تأمین شود. بنابراین اقتصاد گیگ به این شرکت‌ها و سیستم‌های تجاری اشاره دارد که برای پشتیبانی کارهای مستقل تکامل یافته‌اند.^۱ به‌طور خلاصه، اقتصاد گیگ بر سه ویژگی اصلی استوار است:

- پلتفرم‌محور بودن
- غیررسمی بودن رابطه شغلی
- کوتاه‌مدت بودن قراردادها

اگرچه برخی اقتصاد گیگ را پدیده‌ای نسبتاً جدید می‌دانند، از بسیاری جهات چندان جدید نیست. به‌عنوان مثال، خوداشتغالی و کار آزاد از دهه‌های گذشته وجود داشته و در بسیاری از حوزه‌های بازار کار عادی بوده است (به‌عنوان مثال، عکاسان آزاد، هنرمندان، موسیقی‌دانان و روزنامه‌نگاران و غیره). آنچه تازه است، نقش فناوری در این حوزه و افزایش سرعت این نوع مشاغل در تبدیل شدن به جریان اصلی بازار کار است. با روی کار آمدن اقتصاد گیگ، رهبران فکری شروع به بحث و گفت‌وگو در زمینه مباحث اخلاقی این حوزه کرده‌اند. اینکه چه کسی بیشتر سود می‌برد و چه کسی بیشتر در معرض خطر است، یکی از سؤالات اصلی در این زمینه است که پاسخ آن چندان روشن نیست و ممکن است هرگز روشن نشود.

پیمانکاران مستقل، یک منطقه «خاکستری» در ساختارهای اقتصادی و کارگری یک کشور را اشغال می‌کنند؛ نه به‌عنوان کارمند شناخته می‌شوند و نه به‌عنوان یک شرکت مستقل معتبر عمل می‌کنند. جای تعجب نیست که پس از مدتی، این افراد شروع به اعتراض در زمینه وضعیت شغلی خود می‌کنند و به دنبال مزایا، پوشش بیمه، بازپرداخت هزینه و حتی حقوق اضافه‌کار هستند. این امر توانایی تضعیف مدل تجاری شرکت‌هایی که به‌طور دسته‌جمعی از این پیمانکاران مستقل استفاده می‌کنند را دارد. مدل تجاری این شرکت‌ها مباحث مربوط به طبقه‌بندی کارگران، حمایت از قوانین کار و درآمدهای مالیاتی از دست‌رفته دولت را مطرح کرده است. در حال حاضر، صدها میلیون دلار برای تسویه حساب دعاوی این شرکت‌ها، به‌ویژه توسط اوپر و لیفت، هزینه شده است.^۲

۱-۲ تمایز اقتصاد گیگ با اقتصاد تقاضامحور و اقتصاد تسهیمی

در سال‌های اخیر، سیستم‌عامل‌های دیجیتال که مبتنی بر تقاضا (یا «گیگ») فعالیت می‌کنند، رشد چشمگیری داشته و در طیف وسیعی از صنایع و در نقاط گسترده‌ای از جهان رشد کرده‌اند. این اقتصاد به‌اصطلاح گیگ شامل

1. McGovern, 2017
2. Ravenelle, 2019; Prassl, 2018

سیستم عامل‌های محبوب به اشتراک گذاری سواری، مانند لیفت و اوپر، سیستم عامل‌های کار خرد، مانند ترک مکانیکی آمازون^۱ و سیستم عامل‌های کار جمعی^۲، مانند فایور، دلیورو و آپورک است. اما برای درک بهتر جایگاه اقتصاد گیگ، لازم است تفاوت آن با دو مفهوم مشابه، یعنی اقتصاد تقاضامحور^۳ و اقتصاد تسهیمی^۴، روشن شود.

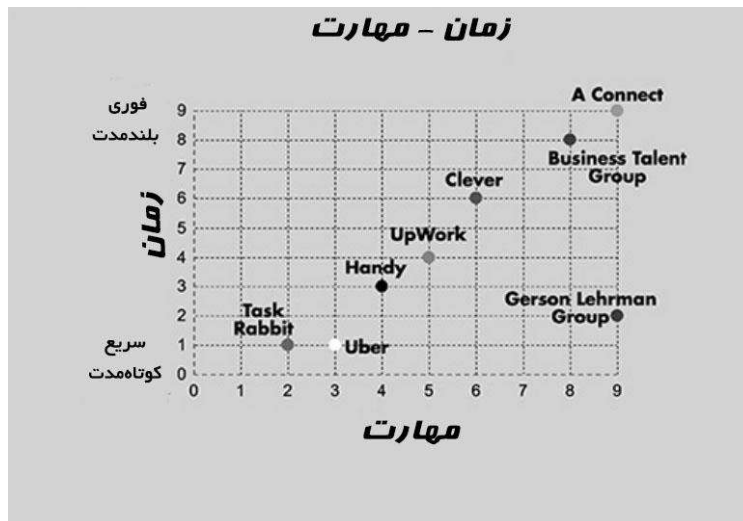
اقتصاد تقاضامحور زیرمجموعه‌ای از اقتصاد گیگ است و به فعالیت‌های اقتصادی ناشی از بازارهای دیجیتال مربوط می‌شود که نیازهای مشتری را از طریق دسترسی «فوری» به کالاها و خدمات برآورده می‌کنند. واژه فوری در اینجا یک اصطلاح نسبی و قابل توجه است. نیاز من به حمل و نقل به این معنی است که من می‌خواهم راننده تاکسی اینترنتی در اسرع وقت حضور یابد. در حقیقت، در این مورد نیم ساعت یک انتظار طولانی است. باین اوصاف، من ممکن است فوراً به یک مدیر مالی موقت نیاز داشته باشم، اما انتظار ندارم که آن شخص را در مدت کوتاهی پیدا کنم و زمان مناسب در این مورد ممکن است یک یا دو روز باشد. بنابراین، فوری بودن به مجموعه مهارت‌هایی که به دنبال آن هستیم، بستگی دارد.^۵

مجموعه مهارت و تخصص پارامترهای دیگری را نیز به تصمیم اضافه می‌کند. شاید برای من چندان مهم نباشد که فردی که نظافت منزل را از طریق اپلیکیشن مربوط انجام می‌دهد، چه کسی باشد، اما برای من مهم است که چه کسی در بخش بازاریابی شرکت در دوره‌ای که مدیر بازاریابی در مرخصی است، مشارکت می‌کند. بنابراین با توجه به دوره و نوع کار، ویژگی‌های فردی اهمیت پیدا می‌کند. به عنوان مثال، هر نوع راننده‌ای را برای یک سفر کوتاه می‌توان تحمل کرد، اما اگر من به مدت شش ماه به یک مدیر پروژه احتیاج دارم، می‌خواهم این فرد درک بهتری از وظایف فردی داشته باشد.

همان‌طور که در شکل ۱-۳ دیده می‌شود، براساس دو عامل مهارت و زمان می‌توان پلتفرم‌های این حوزه را طبقه‌بندی کرد. در انتهای بالاتر طیف مهارت، پلتفرم‌ها با الگوریتم‌هایی طراحی شده‌اند که مطابق با تخصص دقیق مورد نیاز مشتری هستند. الگوریتم‌ها با ایجاد موفقیت‌های بیشتر، بهبود می‌یابند و به همین ترتیب، شرکتی که می‌تواند بیشترین تعداد پروژه را در آغاز به دست آورد، در تکمیل الگوریتم خود نیز پیشرفت خواهد کرد.^۶

دنیای اقتصاد تقاضامحور حکم می‌کند که هرچه بازه زمانی کوتاه‌تر باشد و به همین ترتیب، هرچه تخصص کالایی شدن نیز بیشتر شود، کارمزد کاهش می‌یابد. بدین ترتیب، سیستم عامل‌های موجود در سمت چپ پایین شکل ۱-۳، دارای عملیات بسیار کارآمد و حجم زیاد هستند. آن‌ها از اثرات شبکه نیز بهره‌مند می‌شوند: هرچه تعداد افراد در شبکه، هم کاربران و هم کارگران برنامه‌های تولیدی، بیشتر باشد، حجم بیشتری تولید می‌شود و ارزش آن شبکه بالاتر است.

1. Amazon's Mechanical Turk
 2. crowd work
 3. On-Demand Economy
 4. Sharing Economy
 5. McGovern, 2017
 6. McGovern, 2017

شکل ۱-۳ توزیع زمان و مهارت در انواع کارهای اقتصاد جدید (منبع: مگاورن، ۲۰۱۷)

این شرکت‌ها از نظر قانون استخدام با چالش بیشتری روبه‌رو هستند. وظایف انجام‌شده مهارت کمی دارند. بیشتر بازیکنان با کمترین هزینه مدل کسب‌وکار شروع به کار کردند و شرکت‌ها کارگران خود را به جای کارمندان، پیمانکاران مستقل^۲ می‌نامند. از نظر قانونی، پیمانکاران مستقل به دلیل اینکه کارمند نیستند، مزایایی را که معمولاً به کارمندان اعطا می‌شود، از جمله پرداخت مالیات حقوق قانونی، مرخصی با حقوق، دسترسی به خدمات درمانی و برنامه‌های بازنشستگی دریافت نمی‌کنند. این هزینه‌ها برای کارفرما ۳۲ تا ۳۷ درصد هزینه‌های حقوق و دستمزد برآورد می‌شود. بنابراین جای تعجب نیست که بسیاری از شرکت‌های تقاضامحور با این ایده شروع به کار کردند که کارگران آن‌ها می‌توانند پیمانکاران مستقل باشند.

متناوباً، کارمندان باید تحت مقررات دقیق دستمزد و ساعت کار، اداره شوند. بنابراین در این نقش‌ها میزانی انعطاف‌ناپذیری وجود دارد. مشخصه جهان خدمات مبتنی بر تقاضا این بود که کارگران می‌توانستند برنامه خود را تنظیم کنند. بنابراین براساس استدلال گفته‌شده، نباید به کارگران به‌عنوان کارمند نگاه شود. متأسفانه، این حوزه از قانون در بهترین حالت مبهم است؛ زیرا «پیمانکار مستقل» یک اصطلاح تعریف‌نشده در قانون است.^۳

بسیاری از شرکت‌های خدماتی تقاضامحور شیوه رفتار خود با کارگران شرکت‌های بزرگ خود را تغییر می‌دهند. ایدن^۴، یک سرویس تحویل مواد غذایی، تصمیم گرفت که می‌خواهد کنترل بیشتری بر کارمندان خود

1. McGovern, 2017
 2. independent contractors (ICs)
 3. McGovern, 2017
 4. Eden

داشته باشد تا رضایت مشتری را بهبود بخشد. مانچری^۱، یک سرویس آماده‌سازی تحویل غذا، به توانایی کنترل بیشتر برنامه‌ها و کارمندان برای اطمینان از تحویل به‌موقع نیاز داشت. در این موارد کنترل یک موضوع کلیدی بود. اصطلاح مهم دیگری در هنگام تعریف اقتصاد گیگ باید به آن توجه شود، اقتصاد تسهیمی است. اقتصاد گیگ اغلب با اقتصاد تسهیمی در ارتباط است، شاید به این دلیل که هر دو از سرویس‌های آنلاین مانند تسکریت^۲، ایربی‌ان‌بی^۳ یا اوپر استفاده می‌کنند. باین حال، این دو کاملاً متفاوت هستند. اقتصاد تسهیمی به فعالیت اقتصادی ناشی از تقسیم دارایی‌های فیزیکی در سطح نظیر به نظیر^۴ گفته می‌شود. به عبارت ساده‌تر، اقتصاد تسهیمی اقتصادی است که در آن افراد دارایی خود را با دریافت هزینه‌ای با دیگران به اشتراک می‌گذارند. تسکریت از اقتصاد گیگ استفاده می‌کند؛ زیرا افراد را برای انجام کارهای کوچک استخدام می‌کند. در حالی که ایربی‌ان‌بی بخشی از اقتصاد تسهیمی است؛ زیرا به کاربران امکان می‌دهد خانه‌های خود را به اشتراک بگذارند. اوپر در هر دو نوع اقتصاد شرکت می‌کند؛ زیرا رانندگان را با مسافران ارتباط می‌دهد و همچنین به آن‌ها امکان می‌دهد اتومبیل‌های خود را به اشتراک بگذارند.

دارایی‌های دیگر نیز می‌توانند در اقتصاد به اشتراک گذاشته شوند. چندین پلتفرم نظیر به نظیر برای ارائه وام^۵ وجود دارد که در آن افراد می‌توانند دارایی‌های مالی خود را جمع کنند و به افراد یا بنگاه‌های اقتصادی نیازمند وام، قرض دهند. یک شرکت نوپا در لندن^۶ به افراد اجازه می‌دهد منابع خود را برای خرید ملک پس‌انداز کنند.

قابل ذکر است زمانی که دارایی به اشتراک گذاشته شده تاحدی غیر مشهود است، با اقتصاد گیگ تقاطع وجود دارد. به عنوان مثال، سوفاکنسرترز^۷ در هامبورگ آلمان، به مردم اجازه می‌دهد تا درازای اجرا برای مهمانان، نوازندگان را در خانه خود اسکان دهند. خانه به اشتراک گذاشته شده است، اما تجربه - عملکرد - نیز به اشتراک گذاشته شده است. به همین ترتیب، ایت‌ویت^۸ در سانفرانسیسکو به میزبانان این امکان را می‌دهد تا خانه‌های خود را برای مهمانی شام برای گروه‌های غریبه ارائه کنند. خانه و وعده غذایی مشترک است، اما میزبان کار تهیه غذا را انجام داده است. میزبان می‌تواند یک آشپز خبره باشد. بنابراین از این نظر تخصص خریداری می‌شود.

همان‌طور که گفته شد، تمایز اصلی بین اقتصاد تسهیمی و اقتصاد گیگ این است که مورد اول شامل خرید یک سرویس یا تجربه است که شامل یک دارایی فیزیکی است، در حالی که دومی یک سرویس محدود به زمان

1. Munchery
2. TaskRabbit
3. Airbnb
4. peer-to-peer

۵. مانند Lending Club

6. Share a Mortgage
7. SofaConcerts
8. EatWith